

شاهنر آق مئراد خوجا نياز

آل آسماندان آغلاپ

آل آسماندان آغلاپ باربان دورنالار، مئنيك حالتم سېزىنكى دن ياغشى دال. يانتپ دورقا، لوولاپ دورقا دۇنيه لر من گول ايجره آيدنم آيتجاق باغشى دال.

سر-سپيل (۱) سېز غاچنپ سوووق غئش لاردان، سۇيۇن يىلى يوردى سۇيۇن غوش لارى. من هم باقى يىلى يوردونك غئشقنندا يانئان موندان قوماق اۇچين غئش لارى.

يول لارنكئز هويپات لى (۲) هم خاطارلى، قوويارمئقا دولى - توكل (۳) آشارا.

مئنيك دۇستلام - دورنالارنك خاطارى آتبار بېزى هم شول دونك يۇره گ اۇچى لار.

خاطارنكئز كمر لار، غاچار كۇرۇتكئز، سېز بارى بېر تېرسىنكئز منزىله

بېزى ياقار بو جاھاننك كۇرۇكوسى يول لار آغئز آخ بېزىنكى بىلى دال.

عبدالرشيد تاش

كۇچ كچير، تۇركمنى كۇچورجك بۇلسانك

كۇچ كچير، تۇركمنى كۇچورجك بۇلسانك دىيله نه ايه رىپ كۇچ كچيرى لر. سنلاندنلر اىلى ساتسانك، ساتنلسانك، سنلاپ سويت دره كنه كپ ايجيردى لر.

ويادار لار حۇسسار چنقنپ دۇندى لر، بېر تۇركمنى اۇچ بۇلكه بۇلدى لر. يوردنم ويران بۇلدى، ايليم دارغادى، كيمسه رستم كلسه، شول هم غادى.

راحت لغشى سۇيدى - تالاندى تۇركمن! اركين ليكى سۇيدى - حارلاندى تۇركمن! دۇست نغئال سىردى - آلداندى تۇركمن! اول كۇن هم شىله راك حال لادى تۇركمن!

بلكى اوغول لارى كچمىشېن يازار، دۇروپ برىنك هم تارىخنك غات لارن. هر كرك كچمىشه آيلاسام ناظار، من خالقى مئتك بد باغغ نغئن ياتلارن.

نورى بايرام

باش بايلنغئم

مئنيك اۇچين اولى يىتكى، اولى يىتكىش بېلىپ غۇيونك: اكر برده بېر حايواننك بېر كۇرۇشى يىتسه بو كۇن.

مئنيك اۇچين اوران عايىپ، يوق بۇلايسا بېر اوسۇمليك. دىنكه بېر شو كۇنوم هم دال، كلجه كيم هم بۇلار تۇمليك.

بېزىنك دۇنيا غووخ لى دۇنيا هر زات كلىپ، باشا دكر. يۇنه انه دىليم يىتسه، ياشاپ بىلمن اكر-اكر.

آچ بۇلسانك نان آلتىپ بۇلار، دىلاپ كىيپ بۇلار كىيپ. يۇنه يىتسه تاپنپ بولماز باش باى لىغئتك - انه دىليتك.

يۇق بۇلۇپ بۇر داغ بۇلسانك هم، چۇل بۇلسانك هم يۇق بۇلۇپ بور. يۇنه ولين انه دىل سېز - ننگ، نىچىك شاد بۇلۇپ بورۇ؟

غوى بار بۇلسون يىنه مۇتك دىل من اولارا غووانارن. يۇنه دىليم يىتچك بۇلسا غووسى اىلكى اۇز اوله نيم.

تاييارلان: غ. خوجه

دۇشۇندىرىش:

- (۱) سر-سپيل: بېر زاننك اوغوروندا انته مك، كۇزله كىنده كۇپ كركم
(۲) هويپات لى: كۇرگى، حورلوق، جىبىر، آزاب
(۳) توكل: هممه سى - يرلى يردن

كۇردونكش لىك

تۇركمن ادىبىياتى

turkmenedebiyat@gmail.com

يازنجى دىنچ آلمايار

اۇنكۇنه توتوپ، ايندىكى دوشوشغى «بكى سىتاكف» بىلن اتمه لى دىيان قارار كلىدك. سىباى بكى آغا شونىنك اۇنك سره سى خالق يازنجى دىين بلند آد هم داقتلنپ دى.

بكى آغا بركج سۇوال لارنمى، اۇلچاپ بىچىپ، كلى دىيىپ كۇنى باردنم. البتده تۇلغون ياردنم. اولى يازنجى غابى نى اۇزى آچدى. ايش لاپ اۇتوران اكن واغنى چاكلى، شۇنوك اۇچين هم ده سىسئنه غازيه تىنك مۇهومىنى بىتيرماكه كىرىشىدىك.

اىلكنجى سۇوالىم شو بۇلدى. بكى آغا، دۇره دىچىلگىنك ياداولنغئنى نامىللى چنقاربانكئز؟ - آلا - بۇله دىنچ آلتشندان باشلانما كۇلدى:

شيله سۇوالا غاراشنپ دئم - دىدى. بورنونىنك اوستۇنه سۇيشن عىنك كىنى دۇزه تدى. اينها، اۇى - اۇيۇمىزىنك ايكى اۇدىم ليكىنداكى تكه بازارننا باراك كىتمه نى، تۇرى ساتنپ اۇتوران تاجىك لردن سايلاپ - سايلاپ تۇرى نىنك غۇوسوندان آليان، اۇسونك تۇوق اتىن ساتيان لارن ننگ خاطارلاننا بارنپ هم سىمىزه تۇوق ينه پالاولا كرك - يارق زاتلارى كىتيرىپ هم كلىن اجه نكه برىان. اۇدا بېر پالاولا بىشور. پالاولان سۇنك هم چووال باغشى نى كۇيىرىپ، اچى چاپا برىليان، اينه دىنچ آلتشئم شيله راجىك. اول بېر آز دئمىپ اۇتوردى - دا:

- آسلا، يازنجى دىنچ آليار مئقا؟ دىيىپ يۇزۇمه دىقانلاپ باقدى - من ايرى قصصا يازيان اۇسونك، دىنچ آلقاق دىيىپ، اوستولومىنك باشننا بارماسام اىلم چنقئشئبار.

اول غابدالئنندا اوستى باسئرئلغى دوران چايك دن مانكا هم اۇزۇنه يارتى كاسه چمسراك چاى غويدى، اشخانا دا بىش - دۇش بىلن باشا غاى بۇلۇپ يۇرن عايالينا - سۇبجى كىتير دىيىپ غىغىردى. عايالى سۇبجى لى غابى كىتيرىپ غويدى.

عاقئلدارننگ اۇيۇنده

نورئ آلتى ننگ «عندلىب» آلتى كىتابئندان تاييارلان: كرىم مھتابى

جهان شاه حقيقى نىك بابىكارلىكى (اندرىجان)

رباعى لار، غازال لار، مئثوى لار، قطعه هم يازنپ دئر. اۇنوك ادبى دۇره دىجى ليك مىرائى ننگ آغرام لى بۇله كى غازال لاردان عئبارات دئر. بىزه اۇنوك بىر طارابى حاص - دا عايان، اولام بۇلسا نامه شاهئرنگ گوندۇغارننگ دابىنه ايه رىپ، سۇيكى مسئله سىنه كۇپراك اۇنس برمكى دىر. اول نظيره يازماقدا هم كۇيچۇنى سننان كىشى . هائى، دور، باقالى، هووا، خۇجا حافظا . عبدالرحمان جاما، شىغئر شىرى عىلشېر، نۇوايا جۇعاف لار يازنپ دئر. اۇلغوم، سانكا دۇغروسئنى آيتسام، من بو زاتلارن كۇون ساندنغئما دۇغا دىيىپ داقدئم. اۇسۇنكام، اۇلغوم، سىنك اۇنسۇنكى يىنه بىر زادا چكه يىن. تۇركمن لر بىغداد - دا تنها ۱۲-۱۰ - نجى عاصئرلاردان باشلاپ ياشاپ اوغراپ دئرلار دىيىپ دۇشونمه. كۇركن لى سولئ خاننك (چۇللى سردار) نسىل لرى بىغداد - دا بارنپ - ها ۸ - نجى عاصئرلارن بارى ياشاپ كلىارلر. اۇلار اوچ دان توتما تانئمال آدام لار. اول - آ بىر.

كچكى آسىادا، عراق دا، بىغداد، دا، ايران - دا، شام - دا، سوريه - دا ياشاپ كچن تۇركمن شاهئرلارن - دا سانارلار كۇپ دور. يونس امرانى، احمد بورهان الدىنى، جهان شاه غاراغويون لئنى آيدارمئنگ، كمال الدين حسىنى، صادق كىتاپ دارى، محمود بك تۇركمنى، بارخوردار تۇركمنى، شىيدا هم شائى تكه لىنى، غاراچا اۇغلاننى، بىزىم غارنئدائى مۇز سركرده بايرام خانى

بكى آغا چايئنى اۇورتلاردى - دا - آل اىچ دىيان طرز ده اۇملاپ (اشاره) مۇراحات (تعارف) اتدى. بكى آغا نىنك چابى اۇنگده آجى اىچيان دىكىنى اشيدىپ دىم، دىبىرچه باردى. اۇنوك غازت ايتتروپوسى (مصاحبه) اۇچين دوشوشىكى مېزىنك رسمى لچ خاصىئتىنى آيىرماغا چالشىيانى، كۇررۇنك چىلىك كۇرۇشده كىتمه كىنى ايسله ياننى دويولباردى. مانكا - دا كركى شۇلدى.

- من بىر زادا كىرىشسم، سۇنكلاپانچام اراسئنى بۇلسم بۇلانوُق . شۇنوك اۇچين اولى بۇلسا - دا سۇنكى نۇقادئنى غۇيىانچام تورمان ايشله يان . «چۇلۇنك يۇره كى» رومانئنى اۇن دۇرت كۇنده يازدئم. من - به ... دىبسه نىمى، دويىمان غالدئم.

تۇركمن قصصاصى اۇچين تارپ دىرلىك علمى - فانتاستىكا (خيال لى) (زانئندا يازنلان - «چۇلۇنك يۇره كى» رومانى مىللى ادبىياتئمۇزدا اولى بىر تازه ليك بۇلۇپ دى. بكى آغا يرپىندن توردى، كىتاپلى ايشكافى آچدى. سىطىرله نىپ دوران كىتاپلارننگ آراسننا كۇز كزىدىرىپ باشلادى. كچك لرداكى كىتاپ لارننگ اهلى سى دىين يالى اۇنوك اۇز يازان كىتاپ لارى دى . اۇزى هم تازه اجه دى . دورموش اوزاق، كركى بۇلار دىيىپ، بىر ناچه اكرامپىلارلان (نمونه) آلتنپ غۇيولنپ دىر:

« دۇغانلارننگ - تۇركمنچه هم روسچا هم شىيرلرى»، « غنز سالغئدى»، « بىركنت»، يىنه كى اثرلرى، بىله كى خالق لارننگ دىل لرئنده چنقان كىتاپلارى، اۇزى هم كۇتى - كۇتى يازنجى دىيىپ هم، اينه شو اداما دىيىسانك تۇوه له مه زۇر ايشلاپ دىر، من شو بىكىرله برلدىم.

يازان: همراشير تاييارلان: بايرام قلىچ فرزام

اىچىنچى بۇلوم

آيدارمئنگ، اۇلار ادبىيات تارنخئنندا ائتمق لى ائز غالدئران تۇركمن شاهئرلارن دئر. يۇنه بىز شۇل بىر كۇيچى بىر آقابا بىرىكىدىرىپ بىلمزۇق - دا. يىنه بىر زادى بلله، اۇلار ادبىيات ميدانئنندا چالاجا تۇزان توروزپ كىدن بۇلسالار، سن ولى شاهئرچى لىغئنگ حالال ساچاغى ننگ باشئنندا اۇتورماقچى بۇلسانك، اىلكى بىلن شۇل كۇشكۇنك آغزئنندا كۇوشۇنكى چنقار، پالى - بىكىرىنك دۇغئر، توتوپ، بۇساغادان آتله، اۇلغوم، اول - آ بىر. ايكى لنچى هم، سن يانكئى آيدنلان لاردان تاپاوتلاننپ، شىغئرئت عالمئنده حاراسات غۇبارملى سننگ، توپان توروزمالى سننگ، اۇلغوم...

ياش اولئ ننگ بو سۇزلارى منى خود كۇزۇمى غاپئ، اۇزۇمى ادىل تۇسسائنىنك اىچىنده يالى دۇيدوم، دالچىغىاردئم. يۇنه ياش اولئ بو حكايات لارن آيدنپ برنده، اۇنئ اۇكده ادبىياتچى دئر كۇمان اتدىم. اول يىنه كۇررۇنكىنه باشلادئ.

- اينىم، بو په ليكنك كرىدىشى بىر انئسانننگ آدئنى آسمان - په لكه كۇترىار. آغلاباسئنى بۇلسا ائزسئز - تۇزسوز زمىننىك بىزۇندن سۇپۇرىپ تاشلاريا، بوردونا پل اۇوسدىرىار. شىدىپ بىرى بىكل يار، بىرى پىسل يار. بىرى باسبار، بىرى باسئليار. دۇنيائنىك غورلوشى غوغادر كۇرسنگ. پاهيم تاشلا، اينىم، جهان شاه ننگ اۇلغئ اسن عئلى ننگ دۇورۇنده لار آيغا غالئپ، اۇز دۇغانئنى اۇلدورمك اۇچين اسه لىپ اوغراياردئ... آختردا - دا دۇولت آق غۇيولئ لار تۇپارئنندان بۇلان اوزئن حاسانننگ اىنه كچىپ، دۇولتى شۇلار دۇلاندئرلار. بىزىنك چاغاغۇيولئ لارن مۇزدان دۇرت كىشى حاكم بۇليار. بارنپ - ها تاغتا اوستونداكى دعوا غائى آنكئردان كلىاندىر - آ، يۇنه دۇغان لارنئ تۇوره كىنه يئغناپ، سارسماز دۇولته اۇورۇلپ بىلمان دىرلر.

آق غۇيولئ لار اىلكى دىاربىرك تۇوه رك لرئنه بارنپ شۇل برده حاكم ليك اديارلر. آق غۇيولئ لاردان حۇكوم سۇرن لرئنگ اىلكىنى سى آل الدين تۇركمن آدئ بىلن مشهوردئر. يا - دا آلى بك دىر. كلالنكى آغئرئپ نادىين، حۇكومدارلوق اۇندان سۇنك فخرالدين غولتو بكه، اۇندان سۇنك غارا اىلده، اۇسۇنك عثمانا، اينك سۇنكوندا بۇلسا حۇكومدارلوق، بۇقاردا ادئنى توتائى مئز اوزئن حاسانا كچيار. اوزئن حاسان آق غۇيولئ دۇولتى نىنك اينك اولئ آبرايلى حۇكوم دارلارن ننگ بىرى بۇليار. ۸۷۱- نجى هجرى - ده دىاربىركده اۇرناشيار. اول بىر بئلان حۇكوم دارى غۇيولئ دۇولتى نىنك سۇنكى جهان سۇنك غارا شاه مىرزانى - دا بىنگيار.

ايزى بار

آلتىن خازىنا

تۇركمن خالق اثرنم - انئانچ لارى

(دۇرلى ماضمون لى اثرنم لار)

- سۇدۇكار، دايحان، به يلكى هۇنارداكى ادام لار اۇز كۇرئان پىدالارنى، اثرنم اديپ، دىنگه ياغشى زاتلارا اوللانملى.

- دۇغرى سۇزلى، يۇره كى پاك، حلال آدم لارننگ سانان پولى هم، چكن خرىدى هم دۇغرى چنقارمئش .

- بد گمان آدم لارننگ اديان ايش لرى شره القىاندىر. «گمان ايمنان دان آيرار» دىيىليار.

- كۇووش ترسىنه دۇنكۇرلپ دورسا، اۇنى بىله سىنه اۇورمه لى، شوندا ايه سىنه آلفئش ايدارمئش. اكر ترس دوران بۇلسا، يامان دىلك لر اديپ دورارمئش. مونوك بىلن باغلانئشئلى بىر رووايات هم بار. (۱)

- باتاننگ اوستوندن آتله نسه بۇيى كلته بولارمئش .

- كىچه سىنه پول برىسه، غوى كۇرۇلمه بار، شول آدم بىلن آرا تۇو دۇشمه كى آخمال مئش .

- اۇيده سىغئلق اتماق غۇوى كۇرۇلمه يار. « اۇى بۇشارمئش » دىيىليار.

- آغزئنگ بىيىلن چۇپ دىشله سىك، عاقتلنگ كم بۇلارمئش .

- بالدىرى توكلك آدم باغئلى بۇلارمئش .

- كىمىنك لى نىنك آياسئنندا اۇچ چنئق بۇلسا، اول آدم غىسئق بۇلارمئش، چنئق كان بۇلسا، اۇندا اول آدم ساخى دئر.

- داماق غاننگ اوستوندن آتله سىك كۇزۇنك غنزل بۇلارمئش .

- ساچئنا ساچ باغى اۇرئان اۇرئان عايال لار زئان لار آغشام ياتانلارنندا ساچلاننى چۇزۇپ ياتماسالار، دورموشوندا دۇوون غالارمئش .

(۱) بىر آدم آرادان چنقنپ دىر ولى، هىج هىللى سۇغابى يۇقموش . «هى» بىر سۇغابام تاپئمازئمقا؟» دىيىپ، كۇزله نىپ دىر ولى، يكه چه سۇغاب تاپئم دئرلار. اول هم بىر كرك ترس طارابئنا دوران كۇرۇشى بىله طارابئنا آغدران اكنى .

چاپا تاييارلان: نورى بايرام جمال الياىس

توركمين ماتال لارى

(۴) بولىمى

۱- داراماغا ساچى يۇق، دازاركل اۇتئر. (مەنزىتە)

۲- داشئارى ياز، اوت - آلاو، اۇى جاغاندا بو، غنراو. (الھەزىلە، خەيلىلە، يايە)

۳- داش اىچىنده آش بار، آش اىچىنده داش بار. (كەلكەنلەرنىڭ ھەقىقەتلىك ھەلەتە)

۴- داشدان كلىدى مۇنك نۇكرلى بىر دوشمان، غايالان جايئندا پنا غۇيىمادى. غوللوغئندا كزىپ، خىزماتنن قئلئدم. ساناماغا مانكا ئىنا غۇيىمادى. (ئىنا تەزىلە)

۵- داشدان كۇرىسم اىل سىلار، يتدىرمز آرا قۇوما، آياچغئنى تاقئر آدى، جانئم، پئشادا قۇوما. (مىغالس)

۶- داشدان كۇرىسم، اۇنكات زات، اىچىن كۇرىسم، غنزل اوت. (تەزىلە)

۷- داشدان كۇرىسم، بىر غارا، يانئنا بارسام، مۇنك غارا، اىچىنه كىرىسم، ائىمى چكر، دادنپ كۇرىسنگ، بال بىلن شىكر. (تەزىلە، يۇغ)

۸- داشدان كۇرىسم، غايبا سوووت، يانئنا بارسام، يالاپ يوووت. (تەزىلە)

۹- داشدان كۇرىسم، لاىئر - لاىئر، يانئا بارسام، حالقا دىمى. (تەزىلە)

۱۰- داشدان كۇرىسنگ، بىر غارا، يانئا بارسانك، مۇنك غارا. (تەزىلە)

۱۱- داشدان كۇرىسنگ، بىر يۇپ، يانئنا كلىسنگ، مۇنك يۇپ. (تەزىلە، يەنە تەزىلە)

۱۲- داشدان كۇرىسنگ، يالدىر - يولدىر، يانئنا بارسام، غولپ لى كئدىر. (تەزىلە)

تاييارلان: نىقى قلى يىلقى